
NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK TÖRTÉNETE

Vitás kérdések a székelyek letelepüléséről

Kolumbán-Antal József: "Trium generum Siculorum" – A középkori székelyek történetének egyik rejtélye – =Székelyföld, XX.évf. 2016.11. sz. 45-58.p.

A címben szereplő latin kifejezés először a váradi káptalan 1339-ben kelt oklevelében fordul elő, és ettől kezdve általánossá vált a székely ispáni címben a „trium generum Siculorum” jelölés. Általános történeti felfogás szerint az elnevezés a székely társadalom három rétegét jelöli: Szabó Károlynál például a főembereket, a lófőket és a gyalogokat; Connert János szerint a három rend kialakulása a letelepedés adta vagyonszerzésnek a következménye; Szádeczky-Kardoss Lajosnál a „trium generum Siculorum” viszont a székelyek három nemzetségét jelenti, ami eredetileg két rend volt: az előkelők és a közszékelyek csoportja. Ezt nála Mátyás király 1473. évi rendelete változtatta három renddé. Györffy György a székelyek három nemét a székelyek három rendjének nevezi (főemberek, lófők, közszékelyek), és a Szent István törvényeiben szereplő három réteggel (comes, miles, pauper aut vulgaris) állítja párhuzamba, amely tulajdonképpen a gazdasági állapotot jelöli, így igazából a három csoportból kétfő lenne, mert a székely főembereket kizárja a közösség vezetéséből.

A XVI. században maguk a székelyek már általánosan három rendet különböztettek meg (főemberek, lófők, közszékelyek), ám ezt megelőzően tisztségviselési sorrendjük a nemek és ágak (azaz nemzetségi) sorrendjére épült, így nem tett különbséget lófők és előkelők között: az utóbbiak hadnagyi vagy bírói tisztségbe lófőségi birtokuk alapján jutottak, és csak a XV. század második felében váltak ki a lófői rétegből, s kerültek az előkelők csoportjába.

Létezett ugyan a székelyeknél a nemzetségi rendszer, de – állítja a szerző – ebből nem következik az, hogy törzsi szervezetben telepedtek volna le a Székelyföldre – nála a történeti források ennek épp az ellenkezőjét bizonyítják. A közsékelyeket szabályozott jogrend kapcsolta a lófőkhöz, de ez nem eredményezett alá-fölérendeltségi viszonyt: a föld tulajdona közös volt ugyan, de a termő terület felett a közsékelység rendelkezett, és hosszú időn keresztül ez biztosította szabadságukat: a XVI. század előtt a közsékelység nem volt alávetve sem a lófőknek, sem az előkelőknek.

A törvény előtt minden székely egyenlő volt, viszont amikor a szigorú jogrendszer sem nyújtott kellő védelmet a közsékelyek számára az előjáróságok hatalmaskodásai ellen, akkor a királyhoz fordultak jogorvoslatért.

A fennmaradt forrásokban csak a székelyföldi székelyekre használták a „trium generum Siculorum” titulust, a magyarországi székelyekre nem. Zsigmond király idejében ugyanis még tudtak a székelyföldi székelyeken kívül más székelyekről is, akik másmilyen jogi státusszal rendelkeztek: ők voltak a „királyi székelyek”, akik az uralkodó személyéhez voltak kötve. A szerző véleménye szerint ezeket a szabadsággal rendelkező székelyeket telepítették Székelyföldre a Magyar Királyság három különböző területéről. Így a „trium generum Siculorum” nem a székely társadalom belső tagolódását jelzi, hanem a korábbi származási helyet, hiszen a középkori székelyek számára a jogi státusz fontosabb volt, mint a törzsi eredet. Ezért a latin megnevezés magyar megfelelőjének helyesebb lenne a „három eredetű székelyek”, esetleg a „háromféle székelyek” alakot használni. Később a XVI. században a Székelyföldön kívüliek beolvadtak a magyar társadalomba, nem volt már szükség a megkülönböztetésükre. Viszont – állítja a szerző – a latin kifejezés, kapcsolódván a székelyföldi székelyek szokásjogához, fennmaradt, de eredeti jelentése feledésbe merült.

A kifejezés újszerű megvilágítása felvet néhány lényeges kérdést: a Magyar Királyság mely területei lehettek az áttelepülés forrásai, és egyáltalán hogyan jöhetett létre az a három nagy székely telephely, amelyek fontosságuknak köszönhetően különleges szabadságot nyertek a királyoktól?

Cholnoky Győző